

BOSHLANG'ICH SINFLARDA "KODLI HARFLAR" METODIDAN FOYDALANISH**Turdiyeva Shohsanam Maxamadali qizi****Andijon davlat pedagogika instituti talabasi****<https://doi.org/10.5281/zenodo.17053545>**

Annotatsiya: Ushbu tezisda boshlang'ich ta'lim jarayonida "Kodli harflar" metodidan foydalanishning pedagogik ahamiyati va amaliy imkoniyatlari yoritiladi. Ushbu metod o'quvchilarda o'qish va yozish ko'nikmalarini shakllantirishda innovatsion yondashuv sifatida namoyon bo'lib, ularning tafakkurini, eslab qolish qobiliyatini va ijodiy faoliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Tadqiqotda metodning nazariy asoslari, uni qo'llash jarayoni hamda o'quvchilarning nutqiy va kognitiv rivojiga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, metodning samaradorligi amaliy kuzatuvlar asosida ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, innovatsion metod, kodli harflar, o'qish-yozish ko'nikmalari, ijodiy fikrlash.

Hozirgi davrda boshlang'ich ta'limda savod o'rgatishning muvaffaqiyati nafaqat alifbo harflarini tanitish tezligiga, balki harf-tovush munosabatini ongli o'zlashtirish, o'qishning avtomatlashuvi va yozuvning grafik madaniyatini barqaror shakllantirishga bog'liq. Dastlabki sinflarda qo'llaniladigan metodlar o'quvchining kognitiv rivojlanish bosqichlariga mos bo'lishi, diqqat va xotiraning yoshga xos xususiyatlarini inobatga olishi, shuningdek, nutqiy tajribani faol kengaytirishi zarur. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, an'anaviy takrorlash va mexanik yodlashga tayangan yondashuv qisqa muddatli natija berishi mumkin, biroq barqaror o'qish-yozish malakalari, imlo me'yorlariga rioya qilish ko'nikmalari va mazmunni anglash kompetensiyalarini yetarli darajada kafolatlamaydi. Shu nuqtayi nazardan, kodlashga asoslangan multimodal yondashuvlar — xususan, "Kodli harflar" metodi — boshlang'ich savod o'rgatishda integrativ didaktik yechim sifatida e'tiborni tortmoqda.

"Kodli harflar" metodining mazmuni har bir grafemani ma'lum vizual, semantik yoki kinestetik kodlar bilan uyg'unlashtirish orqali murakkab belgilar tizimini oson eslab qolishga xizmat qilishidadir. Harfga bog'langan obraz, ramz yoki qisqa ma'no signali o'quvchida assotsiatsiyalar tarmog'ini kengaytiradi, bu esa eslab qolish va qayta tiklash jarayonlarini qulaylashtiradi. Bunday yondashuv bolalarning tasavvur faoliyatini ishga soladi, harfni faqat shakl sifatida emas, balki mazmuniy birlik sifatida idrok etishga yordam beradi; natijada harf-tovush qo'shilishlari tezroq avtomatlashtiriladi, bo'g'in va so'zlarni sintez qilishda xatolar kamayadi. Metod, ayniqsa, o'zbek tilidagi ayrim digraflar va diakritik belgilarga ega grafemalarni farqlashda (masalan, "o'/o", "g'/g", "sh", "ch") tasnifiy aniqlikni oshirishga ko'mak beradi.

Metodning pedagogik ahamiyati uning moslashuvchanligida namoyon bo'ladi: o'qituvchi sinfning ehtiyojidan kelib chiqib kodlarni ijodkorona ishlab chiqishi, ularni bosqichma-bosqich murakkablashtirishi va o'quvchining individual o'quv traektoriyasiga moslashtirishi mumkin. Shu bilan birga, kodlar orqali o'qish va yozishga o'rgatish jarayoni o'yin elementlari, kichik hikoyalar, mini-syujetlar va rolli mashqlar bilan boyitilganda motivatsiya ortadi; bu esa ijtimoiy-emosional muhitni qulaylashtirib, o'quvchining darsdagi ishtirokini kuchaytiradi. Rivojlanish psixologiyasi nuqtayi nazaridan qaralganda, ko'p kanalli (ko'rish-eshitish-harakat) ta'sir kombinatsiyasi kognitiv yukni boshqarishga, diqqatni jamlashga va uzoq muddatli xotira izlarini barqarorlashtirishga yordam beradi. Demakki, "Kodli harflar" o'qish texnikasini

tezlashtirish bilan birga mazmunni anglashni ham qo'llab-quvvatlaydi, chunki kodlar semantik yo'naltiruvchi vazifasini bajaradi.

Boshlang'ich sinf sharoitida metodni qo'llashning dolzarbligi, bir tomondan, savod o'rgatish davrining intensivligi va qisqa muddatga to'g'ri kelishida, ikkinchi tomondan, o'quvchilarda harf-tovush tizimini to'liq va uzluksiz o'zlashtirishga bo'lgan ehtiyoj bilan belgilanadi. Maktabda birinchi yil natijalari keyingi bosqichlarda matnni tez va aniq o'qish, mantiqiy fikrni yozma ifodalash, o'qilganni tahlil qilish kabi murakkab kompetensiyalar rivojiga bevosita ta'sir qiladi. Shuning uchun "Kodli harflar" metodini tizimli joriy etish nafaqat savodxonlik ko'rsatkichlarini yaxshilash, balki til va nutq rivojini strategik qo'llab-quvvatlashning ham muhim vositasi sifatida ko'riladi. Ushbu maqolada metodning nazariy-metodik asoslari, dars jarayonida qo'llash mexanizmi va amaliy kuzatuvlar natijasida qayd etilgan o'zgarishlar tahlil qilinadi; shuningdek, metodning boshlang'ich sinf o'quvchilarida barqaror o'qish-yozish malakalari, diqqat va ijodiy fikrlashni shakllantirishdagi roli ilmiy dalillar bilan asoslanadi.

Tadqiqotning maqsadi boshlang'ich sinflarda "Kodli harflar" metodidan foydalanishning didaktik imkoniyatlarini aniqlash, uning o'quvchilarda o'qish-yozish ko'nikmalarini shakllantirishga ta'sirini ilmiy jihatdan asoslash hamda amaliy tajriba natijalari orqali samaradorligini yoritishdan iboratdir.

Tadqiqot jarayonida psixologik-pedagogik adabiyotlar, boshlang'ich ta'lim metodikasi bo'yicha qo'llanmalar hamda amaliy kuzatuv natijalari asos qilib olindi. Metodni qo'llash jarayonida tajriba-sinov ishlari olib borilib, 1-2-sinf o'quvchilarining o'qish va yozish faoliyatlari kuzatildi. Shuningdek, metodning samaradorligi o'quvchilarning nutqiy rivojlanishi va yozma savodxonligi bo'yicha test sinovlari orqali baholandi.

"Kodli harflar" metodida har bir harf ma'lum bir tasviriy ramz yoki raqamli kod orqali ifodalanadi. Masalan, "A" harfi daraxt shakli, "B" harfi ikkita dumaloq shakl bilan bog'lanadi. Bu usul orqali o'quvchilar harfni ko'rish, uni ramz bilan bog'lash va eslab qolish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Tajriba jarayonida kuzatilishicha, "Kodli harflar" metodidan foydalangan o'quvchilar odatiy metodlar bilan o'qitilgan tengdoshlariga nisbatan harflarni tezroq o'zlashtirishdi. Shu bilan birga, ular o'qish davomida kamroq xatolarga yo'l qo'yishdi. Bu esa metodning amaliy samaradorligini ko'rsatadi.

Psixologik nuqtayi nazardan, kodlashtirish jarayoni o'quvchilarning eslab qolish va qayta tiklash qobiliyatini rivojlantiradi. Chunki inson xotirasi obrazli va assotsiativ tarzda ma'lumotni o'zlashtirishga moyildir. Harflar ramzlar orqali kodlanganda, o'quvchilar ularni nafaqat ko'rish, balki tasavvur qilish orqali ham yodlaydi.

Bundan tashqari, metod ijodkorlikni ham rag'batlantiradi. O'quvchilar berilgan kodlardan foydalanib, yangi so'z va gaplar tuzishda faol qatnashadi. Natijada ularning nutqiy faolligi ortadi, yozma savodxonlik darajasi yaxshilanadi. Bu jarayon, ayniqsa, yozishni endi boshlayotgan kichik yoshdagi o'quvchilar uchun qulay bo'lib, ularning o'qish jarayoniga moslashuvini yengillashtiradi.

Pedagogik tajriba shuni ko'rsatadiki, metoddan muntazam foydalanish o'quvchilarni faollikka undaydi. Oddiy metodlarda tez zerikib qoladigan o'quvchilar kodlash jarayonida qiziqish bilan qatnashib, mashg'ulot davomida yuqori diqqatni saqlab turadi. Bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Shuningdek, “Kodli harflar” metodi o‘qituvchiga ham yangi imkoniyatlar yaratadi. Chunki har bir o‘qituvchi o‘z ijodkorligidan kelib chiqib, harflar uchun yangi kodlar yaratishi va ularni dars jarayoniga qo‘shishi mumkin. Bu esa metodning universalligi va moslashuvchanligini ta‘minlaydi.

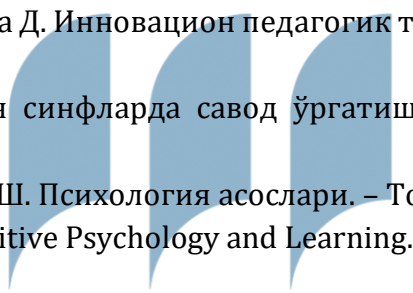
Boshlang‘ich sinflarda “Kodli harflar” metodidan foydalanish o‘quvchilarning o‘qish va yozish ko‘nikmalarini shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. U nafaqat savodxonlikni tezlashtiradi, balki o‘quvchilarning ijodkorligini, diqqatini va motivatsiyasini kuchaytiradi. Tadqiqot natijalari ushbu metodni boshlang‘ich ta‘limda keng qo‘llash mumkinligini tasdiqladi. Kelajakda metod asosida darslik va o‘quv qo‘llanmalarini yaratish, shuningdek, uni raqamli ta‘lim resurslari bilan uyg‘unlashtirish zarur.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдуллаев А. Бошланғич таълим методикаси. – Тошкент: Ўқитувчи, 2020.
2. Сайфуллаева Р., Холиқова Д. Инновацион педагогик технологиялар. – Тошкент: Fan va texnologiya, 2019.
3. Ахмедова М. Бошланғич синфларда савод ўргатишнинг замонавий усуллари. – Самарқанд: Zarafshon, 2021.
4. Хошимов Қ., Йўлдошева Ш. Психология асослари. – Тошкент: Университет, 2018.
5. Shifrin R. M., Smith J. Cognitive Psychology and Learning. – London: Routledge, 2017.



INNOVATIVE
ACADEMY